

KÁPOLNÁS OLIVÉR

Hajrandzsú tálja*

Az Ermitázs állandó kiállításának mongol részlegén található egy kisebb, ezüsből készült tálka, mellette két kis kancsó (1. kép). A feltüntetett magyarázat szerint ezek 13-14. századi darabok, a Mongol Birodalom vagy Arany Horda területéről származnak. A kis kancsókat Minuszinszk mellett találták, a tál származási helye ismeretlen.¹ Az Ermitázs mongol gyűjteményének még nem készült el a katalógusa, így csak ezek, a vitrinben található tájékoztatók adnak leírást a tárgyakról. A tálka alján található mandzsú felirat (2. kép) nincs megemlítve az információs táblán. A mandzsú írást csak 1599-ben alkották meg, így a tárgy adatokkal datálható történetét a mandzsú-korhoz kell kötni. Természetesen egy 17. századi feliratról még nem következik, hogy maga a tárgy ne lehetne régebbi, azonban ha megvizsgáljuk az Arany Horda területéről előkerült csészéket, tálkákat, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy többségüknek van valamiféle füle vagy legalább az egyik oldalon kiszélesedő karimája, amely által könnyen meg lehet fogni.² A szóban forgó tálkán ilyen jellegzetesség nincs, az oldalán körbefutó kettős gyűrűből álló díszítéshez hasonló nem akad az Arany Hordával kapcsolatos tárgyak között. A tál formai párhuzamainak felkutatása a művészettörténezszeke háru a jövöben, jelen tanulmány elsösorban a felirat értelmezésével foglalkozik, mely az alábbi:

gulu suwayan
dergi boo
dergi amba fujin
buda
sunja yan

* A tanulmány megírását az OTKA K116568-as pályázata tette lehetővé.

¹ Az angol nyelvű magyarázat: „Vessels and Bowl, Silver, hammering. The Mongol Empire or Ulus of Jochi. 13th – 14th century.” A kis kancsókkal kapcsolatban: „Found at Borki, Minusinsk district, Yeniseysk province; 1898. Provenance: 1950, from the Russian Imperial Archeological Committee.” A csészével kapcsolatban csak ennyi szerepel: „Provenance: 1950.” Az orosz nyelvű magyarázaton a leltári számok is szerepelnek, a két kancsóé: Ски-593, 594, a tálé: Ски-621.

² Néhány példa: *The Treasures* 2000: 212–215.

A feliratot két részből áll, az első két sort az írásreform, azaz 1632 előtti stílusjegyeket mutat, vagyis nincsenek mellékjelek, és az íráskép megegyezik a korai mandzsu írott anyagokban találhatókcal (3. kép).

Az első két sor:

gulu suwayan sárga [zászló]³
dergi boo császári család

A *gulu suwayan* a sárga zászlóra utal, mely hadszervezeti és közigazgatási egységet takart.⁴ A nyolc zászlós rendszert 1615-ben hozták létre,⁵ a sárga zászlók (*sárga* és *keretezett sárga* – *kubuhe suwayan*) irányítása mindig a császár kezében volt, a *fehérrel* (*gulu šanggiyan*) együtt. Ezt a három zászlót hív-

³ Pontosabban egyszínű/teljesen/homogén sárga zászló (angolszász szakirodalomban: plain yellow banner, a magyar szakirodalomban nincs még meghonosodott kifejezés). Kezdetben négy zászló volt (sárga, fehér, piros és kék), majd megduplázták a számukat. Az új zászlók alapszínei a régiek voltak, de kaptak egy piros keretet, illetve fehéret a piros alapszínhez. Ennek következtében mindegyik színből kétféle zászló létezett: homogén és keretezett. Itt az előbbiről van szó.

⁴ A zászlók (*gūsa*) eredetéről egy 18. századi mandzsu történeti munka (*A mandzsu birodalom megalapításának stratégiája – Daicing gurun i fukjin doro neihe bodogon i bithē*) az alábbi módon nyilatkozik:

„Korábban, ha a mi népünk katonai vállalkozásba fogott, körvadászatra indult vagy versenyeket rendezett, akkor azon mindenki a nemzetsége, családja, faluja, illetve a faluját irányító erőd kapcsán vett részt. Minden egyes ember egy kis nyílveszőt (*sirdan*) jelentett, és nyílnak nevezték azt, aki tíz embert (kis nyílveszőt) irányított. A fehér ténélén évében [1601] rengeteg ember hódolt be, így végül háromszáz emberből szerveztek egy nyilat (*niru*), melynek a vezetőjét a nyíl urának nevezték el. A sárga nőténynyúl évben [1615] szakaszparancsnokokat állítottak fel, akik öt nyilat irányítottak. Zászlóparancsnokokat is kineveztek, akik öt szakaszt vezettek. Két parancsnokot is kineveztek, akik a jobb, illetve bal szárnyat irányították. Kezdetben négy zászló (*gūsa*) volt: fehér, sárga, vörös és kék. Később kiegészítették a színeket, így lett összesen nyolc zászló.”

erei onggolo musei gurun cooha tucire . abalame meljere de . teisu teisu mukūn falga tokso šancin be dahame yabume . niyalma tome emte sirdan tucibufi . juwan sirdan de . emu dalaha niyalma turulabume niru sembihe . šahūn ihan aniya . dahame jihe niyalma labdu ofi . ilan tanggū niyalma be emu niru obufi . terei dalaha niyalma be nirui ejen sembihe . niohon gūlmahūn aniya . jalan i ejen sindafi . sunja niru be kadalabuha . geli gūsai ejen sindafi . sunja jalan ba kadalabuha . hashū ici ergi juwe meiren i ejen sindaha . dade suwayan . šanyan . fulgiyan . lamun sere duin gūsa ilibufi amaga terei boco de suwaliyaganjame kubufi uheri jakūn gūsa obuha . (Fukjin 1786: 1 kötet, 27b).

⁵ Elliot 2001: 56–63.

ják a *három előkelő zászlónak (dergi ilan gūsa)*.⁶ Így a felirat első két sora 1615 és 1632 között keletkezhetett, feltehetően az uralkodói család környezetében. Az utolsó három sort az írásreform, azaz 1632 után vették a tál aljára, az íráskép hasonló a 17. század végihez (4. kép).

Az utolsó három sor szövege:

<i>dergi amba fujin</i>	keleti főfeleség
<i>buda</i>	rizs(?)
<i>sunja yan</i>	öt uncia

Dergi amba fujin, azaz keleti főfeleség, a címe alapján név szerint is azonosítható a forrásokból. 1636-ban a mandzsú uralkodó, Hong Tajdzsi (Hong Taiji vagy Huang Taiji,⁷ ur. 1626–1643) át-, illetve újjászervezte a birodalmat, császári parancssal szabta meg a hivatalos megnevezéseket. Az uralkodó figyelme a császári feleségek megnevezésére is kiterjedt. A *jegün eteged-ün nayiramdaqu yosotu ordon-u qatun*, azaz a *Keleti irányban lévő harmonikus, szokásokat követő palotában lakó feleség* megszólítását *jegün yeke qatunban* állapította meg a vörös patkány év (1636) nyarának első hónapjában.⁸ Ez a címe pedig a mandzsú *dergi amba fujin*, azaz a keleti főfeleség tükörfordítása. 1636 őszének első hónapjában egy nagyszabású szertartás keretében Hong Tajdzsi kitüntető oklevelekkel erősítette meg öt felesége címét.⁹ Hajrandzsú *dergi hūwaliasun doronggo booi hanciki amba fujin*, azaz a *Keleti harmonikus, szokásokat követő palotában lakó főfeleség* címét is így újította meg.¹⁰ A tálon található felirat harmadik sora tehát Hong Tajdzsi egyik

⁶ Rawski 1998:100, 167. Elliot 2001: 79.

⁷ A személynevek esetében a tudományos átírást az első előfordulásnál zárójelben adom meg.

⁸ MDEE 2004: 1. kötet, 59–62.

⁹ A szertartásról a régi mandzsú feljegyzésekben (舊滿洲檔) található leírás (CMCT 1969: 4949–4958). A legfőbb feleség oklevelét kiadta és a szertartást összefoglalta: Wang 1988. A többi oklevél szövege a régi mandzsú feljegyzések szerint hasonló volt.

¹⁰ A lappangó oklevél szövege megtalálható a régi mandzsú feljegyzésekben:

„Az ég elrendeléséből uralkodó, kegyelmes, jóságos, békét árasztó, fenséges császár parancsa. Az ég és a föld keletkezésétől fogva, ha egy császár uralkodik, akkor biztos, hogy vannak számára elrendelt feleségek is, hogy segítsék őt. A korábbi magasztos császárok hoztak egy törvényt, mely szerint ha trónszékre kerül egy uralkodó, akkor meghatározza a feleségei neveit. Most elfoglaltam a trónt, és követve a magasztos császárok törvényét kitüntető oklevelet adok neked és a keleti harmonikus, szokásokat betartó palotában lakó főfeleséggé emellek téged, számomra elrendelt mongolhorcsin Hajrandzsú! Legyél szerény és erényes, figyelmes és meggondolt, kegyelmes

főfeleségére, a mongol Hajrandzsura utal. Öt főfeleség volt, a legfőbb a *birodalom urának felesége* címet (*gurun i ejen fujin*) kapta,¹¹ mellette négy másik is volt, rang szerint csökkenő sorrendben: keleti főfeleség (*dergi amba fujin*);¹² nyugati főfeleség (*wargi amba fujin*);¹³ keleti mellékfeleség (*dergi ashan fujin*)¹⁴ és nyugati mellékfeleség (*wargi ashan fujin*).¹⁵ Ők a mukdeni (ma Shenyang) palota Hong Tajdzsi által épített részében laktak. A legfőbb az uralkodóval, a másik négy pedig vele közös udvaron, de külön házakban (lásd: 5. kép). A következő uralkodó már Pekingben élt, így ezeket a címeket később más már nem kapta meg. A következő sorban lévő *buda* a mandzsú nyelven rizst jelent, de lehet, hogy egy személynévet takar. A 17. században több *Buda* nevű emberrel is lehet találkozni a mandzsú feljegyzésekben,¹⁶ azonban egyiket sem lehet kapcsolatba hozni Hajrandzsúval, így nyitott kérdés, hogy

és szeretetteljes, a tiszteletadás formáiban teljes! Engedelmesen hallgass a császári főfeleség szavaira! A szándékaimmal ne ellenkezz!”

abkai hese i forgon be aliha . gosin oncu hüwaliasun enduringge han i hese . abka na salhabuci ebsi emu forgon be aliha han bici . urunakü asaha de aisilakini seme salgabufi ucara ha fujin han wesihun amba soorin de tehe manggi . fujisai gebu jergi be toktoburengge julgei [4953] enduringge han sai toktobuha amba doro . te bi amba soorin de tefi . enduringge han sai toktobuha amba doro be alahüdame minde hesebufi ucara ha fujin monggoi korcin gurun i hairanju sinde temgetu se bume dergi hüwaliasun doronggo booi hanciki amba fujin obuha . si hanja bolgo . ginggün ujen . gosin hiooşongga kundulere doroloro jurgan be akümbu . gurun i ejen fujin i tacibure be dahame gingguleme yabu .. mini ujen günin be ume jurcere . (CMCT 1969: 4952–4953.)

¹¹ Források az eseményről: a régi mandzsú feljegyzésekben szerepel a legrészletesebben (CMCT 1969: 4949–4958), ebben szerepelnek a nevek is, melyeket a következőkben idézek. Ugyanennek a későbbi átdolgozásából a személynévek kimaradtak (TFSHD 1955–1963: 6. kötet, 1165–1171). Kortárs mongol forrásban sem található meg a személynévek: MDEE 2004: 1. kötet, 59–62. A szóban forgó feleség neve a kortárs mandzsú forrásban: *monggoi korcin gurun i jere* (CMCT 1969: 4950–4951), azaz: mongol-horcsin Dzseré (Jere).

¹² A kortárs forrásban: *monggoi korcin gurun i hairanju* (CMCC 1969: 4953).

¹³ A kortárs forrásban: *monggoi arui amba tümen gurun i nam jung* (CMCT 1969: 4954).

¹⁴ A kortárs forrásban: *monggoi arui amba tümen gurun i badma zuu* (CMCT 1969: 4956). Namdzsung (Namjong) és Padmadzsú (Padmaju) egyes kutatók szerint korábban Ligdan kán (ur. 1604–1634) feleségei voltak (Jagchid 1986: 70), gyanúra ad okot azonban, hogy Ligdan feleségeinek más volt a neve, bár valóban Ligdan halála után Hong Tajdzsinál kerestek menedéket (Documents 1969: 228–229, AE 1999: 53–54).

¹⁵ A kortárs forrásban: *monggoi korcin gurun i bumbutai* (CMCT 1969: 4957).

¹⁶ TFSDH 1955–1963: 7. kötet 11–12. a névmutatóban. Itt több *Buda*, *Budai*, *Budui*, *Butaci* stb. nevű embert lehet találni.

mire utal ez a *buda/rizs* szó. Elképzelhető, hogy valamilyen szertartáshoz volt szükség egy adag rizsre, és ezért vésték ezt a szót a tálra a mértékkel egyetemben. Mandzsu sámánszertartásokon valóban használtak rizst és különféle tálakat, illetve csészéket is, de a feltárt források szűkössége miatt nem érdemes ezzel kapcsolatban találgatásokba bocsátkozni. Az utolsó sorban lévő *sunja yan*, azaz öt uncia a tál súlyára, esetleg űrtartalmára utalhat, kb. 180 gramm. Az egyértelmű, hogy nem a készítésekor vésték rá, így nem lehet a gyártó jelölése. A mandzsu udvarban az elhunyt fontos személyek tárgyainak egy részét bekatalogizálták, ráírták a tárgyra, hogy ki volt a gazdája, és egy rövid leírást is mellékeltek, valószínűleg így kerülhetett a csészére az utolsó három sor.¹⁷ A tálka készítésének helye és ideje egyelőre nem állapítható meg. Annyi azonban biztos, hogy az értékes csészék és tálak családon belül öröklődtek, erre jó példa a mongol Secen kán, Soloj (1577–1655) öröksége. A mongol nyelven fennmaradt hagyatéki leltáron egy ezüst csésze (*mönggün ayaγ-a*) is található.¹⁸ A tál feltehetően ajándékként kerülhetett a mandzsu udvarba (feltéve, hogy valóban mongol fémműves munkája volt). A horcsin-mongol előkelők 1594-től rendszeresen küldtek újévi ajándékokat és jókívánságokat a mandzsu uralkodóknak, gyakran személyesen jelentek meg a császár színe előtt.¹⁹ A diplomáciai levelezés jellemzéshez hozzátartozott a különböző ajándékok küldése is. A levelekben általában tételesen fel vannak sorolva az ajándékok. Ezekből tudható, hogy selyem, arany- és ezüsttárgyakat, páncélokot, közelre pedig állatokat (elsősorban lovat) küldtek ajándékba, emellett alkalomhoz nem köthető ajándékok/adókról is vannak feljegyzések. Ezüst csészére több példa

¹⁷ Pekingben, a Tiltott városban több olyan tárgyat is lehet látni, melyek a császári család tagjaihoz köthetők vagy valamilyen módon különlegesek. Sokukon egy-egy cédula található mandzsu és kínai nyelven. Erre néhány példa: Kápolnás 2016: 203 (Shunzi császár íja), La Cité 2011: 191 (egy különleges kard a Qianlong korszakából). Az is előfordul, hogy magára a tárgyra vésték: The Golden Parade 2017: 113.

¹⁸ Veit 1983: 408.

¹⁹ Mandzsu szemszögből a 18. századból: „Kék ló év [1594] első hónapjában a mongol megye vezetője békét kívánt. A horcsinok bejléje, Minggan (Minggan), és a hallhák bejléje, Lósa (Loosa) keresték a jó kapcsolatot, így külön-külön követet küldtek. Ettől fogva a mongol megyék vezetőinek követői szakadatlanul jöttek és mentek.” *Niowanggiyan morin aniya niyengniyeri aniya biyade . monggo aiman i dalaha niyalma teni sain i afaha .. horcin i beile minggan . kalka i beile loosa sain i acaki seme . teisu teisu elcin takūraha manggi . tereci monggo i geren aiman i dalaha niyalmai elcin lakcarakū amasi julesi yabubuha .* (Fukjin 1786: 2. kötet, 25.) A téma legjobb feldolgozása: Qorca – Cang Ming 2001: 219 skk.

is akad.²⁰ A múlt megőrzésének egyik módja a különböző tárgyak raktározása. Ezek nagy része nem önmagában különleges, hanem korábbi tulajdonosai miatt. A bemutatott tál nem tartozik az ötvösművészet kiemelkedő remekei közé, anyaga sem volt különösebben értékes, így megőrzésének okát Hajrandzsu személyében kereshetjük. Ki is volt ő? Hajrandzsu a hoersin Dzajszang (Jayisang)²¹ lánya volt. 1634-ben vette feleségül Hong Tajdzsi, majd 1641-ben meghalt.²² A házasságkötésükről nem sok adat maradt fenn: 1634-ben, az éve végén testvére, Uksan²³ (Uqsan) kísérte a lányát az uralkodóhoz, nagy lakodalmat ültek.²⁴ 1641-ben a családi kapcsolatokat tovább erősítendő, Uksan fia, Biltagar (Biltayar) Hong Tajdzsi egyik lányát kapta feleségül.²⁵ Hajrandzsu édestestvére, Bumbutai, szintén Hong Tajdzsi felesége volt, ő adott életet Shunzhi (ur. 1644–1661) császárnak, és ő volt Kangxi (ur. 1662–1722) nagyanyja. Befolyása meglehetősen nagy volt, példaként álljon, hogy az ő utasítására nyomtatták ki 1669-ben a tibeti Kandzsúrt.²⁶ Hajrandzsu nagynénje, Dzseré (Jere) is Hong Tajdzsi felesége volt.²⁷ Amint látszik, Hajrandzsu családja beletartozott a mandzsu uralkodók legszűkebb környezetébe (egyszerűsített családfa: 6. kép), ez lehetett az oka annak, hogy ezt az ezüstcsészét megőrzésre méltónak tartották. A témával foglalkozó egyik kutató azt is megemlíti, hogy

²⁰ *Arban doloduyar* 1997: 284, 285, 312, 360.

²¹ Életéről kevés adat maradt az utókorra. Annyi bizonyos, hogy a 16. század második felében született előkelő családban, apai ágon Dzsingisz kán öccsége, Kaszarig tudta visszavezetni a családfáját. Feleségének utólag a bölcs nagyszony (*mergen qatun*), míg anyjának az erényes nagyszony (*buyantu qatun*) címet adták (Iledkel 2005: 1. kötet, 257, 280.)

²² Dai – Bo 1989: 101.

²³ Uksan kiváló kapcsolatot ápolt a mandzsu uralkodókkal. Kitüntetett helyzetét mutatja, hogy 1626-ban részt vehetett nyolc mongol előkelővel együtt Nurhacsi temetésén (Fukjin 1786: 9. kötet, 21), majd 24 mongollal egyetemben név szerint is megemlítik azok között, akik jelen voltak a mandzsu birodalom átalakításának ceremóniáján 1636-ban (MDEE 2004:1. kötet, 6). Uksan kiváló kapcsolatot ápolt a korszak híres szerzetesével Nejicsivel (mong. Neyici toyin, élet: 1559–1653, Prajñāsāgara 1739: 54–56). 1665-ben hunyt el (Iledkel 2005: 1. kötet, 287).

²⁴ Neiguoshiyuandang 2009: 326.

²⁵ MMQ 2012: 221.

²⁶ Om mani 2015: 18. Bumbutai a buddhista tanokkal még gyermekkorában ismerkedhetett meg. Testvérei ismerték Milarepa életrajzát, és otthon a *Mañjuśrīnāmasaṃgītī*, mongol nevén: *qutuy-tu manjusiri-yin yeke nere üneger ügülekü* szokták olvasni, mely Mandzsusrírről szól (Prajñāsāgara 1739: 55). Egyik testvérét valószínűleg ennek hatására Mandzsusrínek nevezték el.

²⁷ Iledkel 2005: 1. kötet 280. Jagchid: 1986: 69.

Hong Tajdzsi Hajrandzsut szerette leginkább a feleségei közül,²⁸ az sajnos nem derül ki, hogy mire alapozta ezen állítását. Hajrandzsú és családja a mongolok horcsin törzséhez tartoztak, egy mandzsú forrás úgy jellemzi őket, hogy ők időről időre feleségeket adtak a mandzsú uralkodóháznak,²⁹ emiatt is volt kitüntetett szerepük, főleg a mandzsú korszak elején. Amint látszik, Hong Tajdzsi öt főfelesége közül öt mongol volt, és ebből három egy családból származott. A mandzsú és a mongol elit több szálon kapcsolódott össze, elsősorban a mandzsú uralkodók kívánták a kapcsolatokat ilyen módon erősíteni. Mikor 1623-ban a horcsin Hongor (Qongyor) – aki Dzajszan nagybátyja volt – lányát vitte Hong Tajdzsihoz, akkor a mandzsú uralkodó egy rövid, de tartalmas beszédet intézett azokhoz a mongol férfiakhoz, akik mandzsú nővel kívántak egybekelni:

„Ti, akik családalapítás és utódokban való gazdagság végett elvettétek lányainkat, ne tartsatok tőlük! Ó szegénykéim! Messze földről, határozott céllal érkeztetek ide, lányainknak nem csupán a megfelelő élet-színvonalat fogjátok biztosítani, hanem uraik is lettetek, jól mondom, ugye? A csahar- és a halha mongol előkelők a lányait magas rangú ismerőseikhez, kiválóságokhoz adják, és bizony hallottuk, hogy azok a nők férjeiknek szenvedést okoznak és bajt hoznak rájuk. A mi lányainkkal akkor se bánjatok durván, ha ilyen férjszomorítóak lennének! Ha valami baj van velük, akkor azt nekünk mondjátok. Ha olyasmi az ok, ami halálért kiált, akkor megöljük őt, ha nem, akkor csak elválasztunk tőle és más nőt adunk helyette. Ha nem mondjátok el nekünk a problémáitokat a lányainkkal kapcsolatban, akkor az a ti hibátok. Amennyiben ti elmondjátok, de mi ezeket nem beszéljük meg velük, akkor az a mi hibánk. Fontos még, hogy ha lenne bármi, ami problémát okoz, akkor azt ne rejtsetek véka alá, mondjátok el mindent, amit csak gondoltok!”³⁰

²⁸ Jagchid 1986: 70. A tudomány nagy veszteségére nem írja, hogy mire alapozza ezt az állítását; az általam ismert mandzsú-kori forrásokban az érzelmek a lehető legritkább esetben mutatkoznak meg, amennyiben igen, akkor is elsősorban negatívak, mint például harag, bánat, gyász.

²⁹ Iledkel 2005: 1. kötet 256.

³⁰ *Ta ende uruy sadun bolju ür-e ündüsün bolsuyai kemen man-u ökid-i abuysan kümün . man-u ökid-ece buu emiyegdün . tan-i qola yajar-aca joriylaju irebei kökerügei kemen sedkijü . ökid-iyen soyurqayad aju töröküi-yi ilqayulusan-aca busu . tan-u ökid-tür medel boluysan buyu uu .. tan-u mongyol-un caqar . qalq-a noyad ökid-iyen sayin*

A forrásokból nehezen állapítható meg, hogy a Hong Tajdzsi által vállalt „garanciát” mennyire tartották be a valós életben. A házasságon belüli férj és feleség kapcsolatára nincs mód itt kitérni, ez fehér folt a mandzsu tudományok területén. Összefoglalva, az Ermitázsban őrzött mandzsu feliratú mongol tálra az első felirat 1615 és 1632 között kerülhetett, ekkor már a tárgy a mandzsu udvarban volt, feltehetően egy mongol előkelő ajándékeként kerülhetett oda. 1634 és 1641 között Hong Tajdzsi feleségének, Hajrandzsunak, címzetes nevén a keleti főfeleségnek (*dergi amba fujin*) személyes tulajdonát képezte. A halála után, feltehetően a 17. század végén, egy leltár alkalmakor kerülhetett rá a tálra volt tulajdonosának neve.

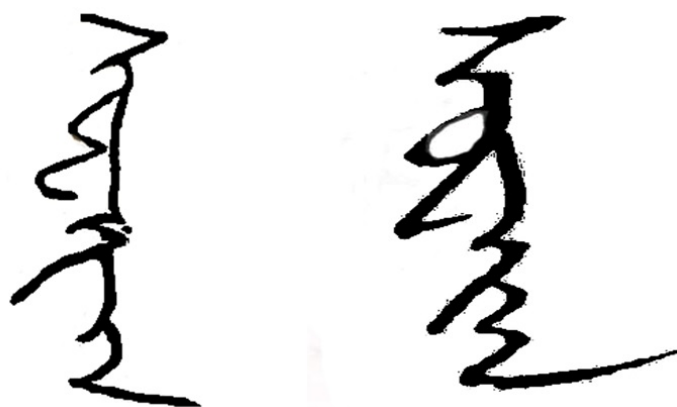

1. kép Előtérben a csésze, alján a mandzsu felirattal

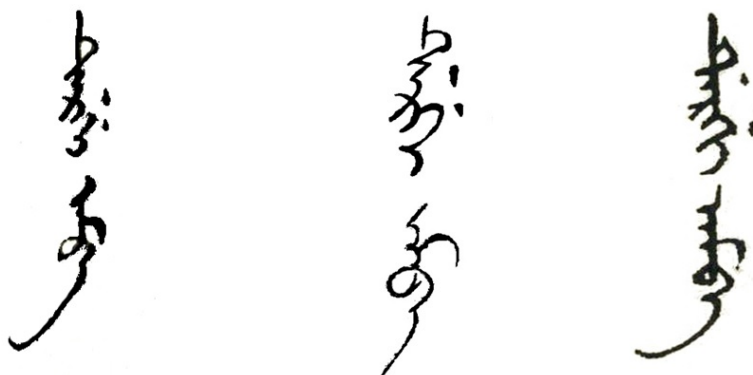
nöküid-tur sayid-tur-iyen ögcü . eres-yügen jobayaqu . ulus-i enelgekü-yi bida mön kü sonosuysan bolai . man-u ökid tere metü eres-yügen jobayaqu yasalyaqu bolbasu . ta demei qarkislan qoor buu kürgegdün . mayu bolbasu man-dur ögülegdün . alaqu yabudal bolbasu alasuiai . alaqu yabudal busu bolbasu tegiin-i qayacayulju . busu ökid-iyen basa ögsügei . ökid-ün mayu-yi man-dur ülü ögülekü bolbasu ta mayu . ta ögüleged bida man-u ökid-ün mayu-yi ülü ögülekü bolbasu bida mayu . jici basa jobaqu enelkü yabudal bui bügesü buu daruydun . sedkigsen üges-iyen cöm ögülegdün. (MMQ 2012: 1. kötet, 19–20).

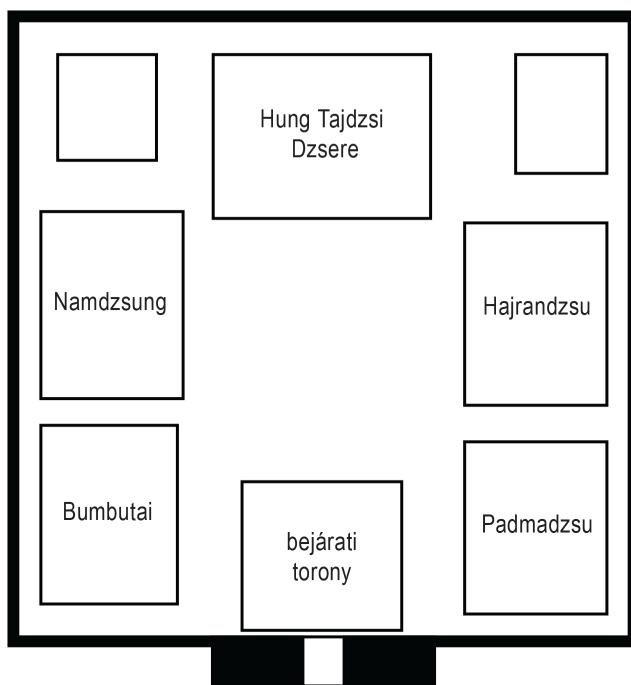
2. kép A tál felirata

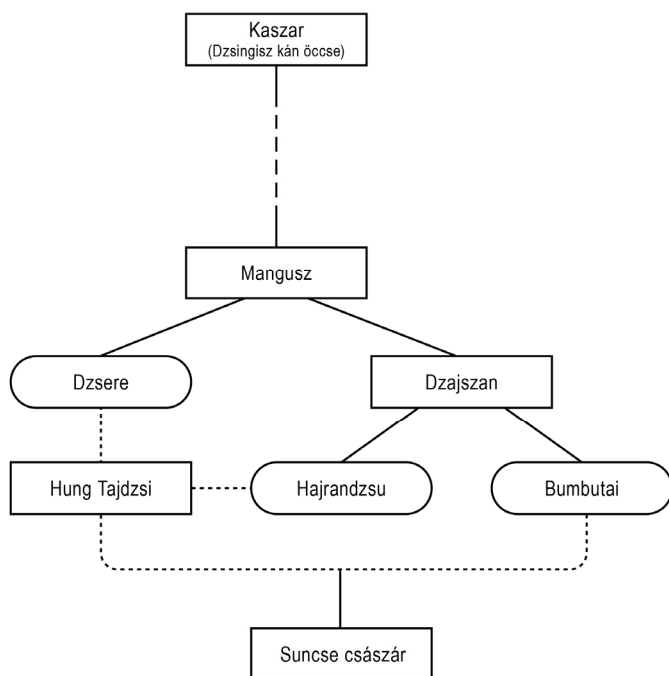
3. kép A suwayan szó baloldalt a tál aljáról,
jobboldalt egy 1632 előtti mandzsú dokumentumból
(New Light 1998: 190.).

4. kép A dergi amba szavak, baloldalt a csészén lévő formában, középen (Dayicing gurun 2005: 14/382.) és jobbra (Dayicing gurun 2005: 14/499.) 17. század végi dokumentumokban.

5. kép A mukdeni palota egy részletének az alaprajza, Hung Tajdzsi és feleségeinek szálláshelyével.

6. kép Egyszerűsített, szemléltető családfa.

*A szaggatott vonal házasságot jelöl, míg a folytonos leszármazást.
A nőket a lekerekített-, míg a férfiakat a sarkos téglalapokban találjuk.*

Elsődleges források

- Arban doloduyar jayun-u emün-e qayas-tu qolboydaqu mongyol üsüg-ün bicig debter* [Tizenhetedik század első felével kapcsolatos mongol nyelvű iratok] 1997. Ed. Erdenijab-un Li Boowen. Öbör Mongyol-un bayacad keüked-ün keblel-ün qoriy-a. AE 1999 = Na Ta: *Altan erike* [Arany olvasófüzér]. Kiadja: Coyiji. Öbör Mongyol-un Arad-un Keblel-ün Qoriy-a.
- CMCT 1969 = Jiu Manzhou Dang 舊滿洲檔. Kiadja: Chen Jiexian et al. Taibei: Guoli Gugong Bouwuyuan.
- Dayicing gurun-u dotoyadu yamun-u mongyol bicig-ün ger-ün dangse* [A Mandzsú Birodalom belügyminisztériumának mongol nyelvű iktatókönyve] 2005. Eds. Jiyacidati Buyandelger et al. Dumdadu ulus-un teüke-yin nigedüger arkib, Öber Mongyol-un yeke suryayuli-yin mongyol sudulul-un dededü suryayuli.

- Documents 1969 = Documents sur *l'histoire des Mongols à l'époque des Ming*. Par Louis Hambis. Paris: Presses Universitaires de France.
- Fukjin 1786 = *Han i araha daicing gurun i fukjin doru neihe bodogon i bithe* [A Mandzsu Birodalom megalapításának stratégiája, melyet az uralkodó írt]. [s. l.], [s. n.].
- Iledkel 2005 = *Jarliy-iyar toytaγaγsan γadaγatu mongγol qotong ayimay-un wang gūng-ūd-ün ileldkel šastir* [A császári parancsra meghatározott, külső mongol és hoton területek előkelőit bemutató mű] 2005. Ed. Mönggöndalai. Öbör Mongγol-un arad-un keblel-ün qoriy-a. 3 kötet.
- TFSHD 1955–1963 = *Tongki fuka sindaha hergen i dangse (The secret chronicles of the Manchu dynasty, 1607–1637)*. Eds. Kand Nobuo et al. Tokyo: Tōyō Bunko.
- MDEE 2004 = *Mongγol dangsa ebkemel-ün emidkel* [Mongol iktatókönyvek]. Eds. Sing Yūng Pu et al. Öbör Mongγol-un arad-un keblel-ün qoriy-a.
- MMQ 2012 = *Dayicing Ulus-un Mongγol-un mayad qaoli* [A Mandzsu Birodalom Igaz történetének mongolokkal foglalkozó része]. Kiadja: Nasunöljei et al. [s. l.]: Öbör Mongγol-un Suryan Kümüjil-ün Keblel-ün Qoriy-a.
- Neiguoshiyuandang 2009. *Neiguoshiyuandang – The Early Manchu Archives of the Imperial Historiographical Office. The Eight Year of Tiancong, 1634*. Translated and annotated by Kusunoki Yoshimuchi et al. Tokyo: Tōyō Bunko.
- New Light on Manchu Historiography and Literature, The Discovery of Three Documents in Old Manchu Script* 1998. Eds. Tatiana A. Pang, Giovanni Stary. Wiesbaden: Harrasowitz.
- Prajñāsāgara 1739 = *Boγda Neyici toyin dalai mañjusryi-yin domoy-i todorqai-a geyigüügici cindamani erike* [A fenséges Nejcisi szerzetesnek, dalai Mandzsusrinek életét tisztán bemutató csindamáni olvasófüzér]. [s. l.], [s.n.]

Felhasznált másodlagos szakirodalom

- Dai Hong Yi – Bo Buyan 1989. „Qorcin ayimay bolon Nurqaci. Huwang Tayiji-yin qoyorondaki uruy sadun-u qaricay-a. [Horcsinon és Nurhacsi, illetve Hong Tajdzsi közötti házassági kapcsolatok]” *Öbör Mongγol-un baysi-yin yeke surγayuli[-yin] erdem sinjilgen-ü sedkül* 4: 89–103.
- Elliot, Mark C. 2001. *The Manchu Way. The Eight Banners and Ethnic identity in Late Imperial China*. Stanford University Press.
- Jagchid, Sechin 1986. „Mongolian-Manhcu Inter-marriage in the Ch'ing Period.” *ZAS* 19: 68–88.
- La Cité 2011 = *La Cité interdite au Louvre. Empereurs de Chine et rois de France*. Ed. Jean-Paul Desroches. Paris: Somogy éditions d'Art.
- Om mani 2015 = An-mani-bami-hou. Yuan cang Zang Chuan Fojiao wenwu tezhan. 噶嘛呢叭咪吽-院藏藏傳佛教文物特展 – Om-maṇi-padme-hūṃ, Tibetan Buddhist Art in the National Palace Museum. Hu Jinshan 胡進杉 et al. (eds.). Taipei: Guoli gugong bowuyuan.
- Qorca – Cang Ming 2001. *Qorcin tobciyan. Ündüsün-ü keblel-ün qoriy-a*.

- Rawski, Evelyn S. 1998. *The Last Emperors. A Social History of Qing Imperial Institutions*. University of California Press.
- The Golden Parade 2017 = *The Golden Parade – Imperial Weaponry from the Palace Museum* (大閱風儀 – 故宮珍藏皇家武備精品). [s.l.], Aomen wenhua ju.
- The Treasures 2000. *Алтын урда хэзинэлэре = Сокровища Золотой орды = The treasures of the Golden Horde*. М. Б. Пиотровский et al. Санкт-Петербург: Славия
- Veit, Veronika 1983. „Das Testament des Secen Qan Šoloi.” In: Klaus Sagaster, Michael Weiers (eds.) *Documenta Barbarorum, Festschrift für Walther Heissig zum 70. Geburtstag*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. 405–411.
- Wang Peihuan 1988. „Hong Taiji’s Patent Given to his *zhuangfei* Concubine Bumbutai.” In: Martin Gimm, Giovanni Sary, Michael Weiers (eds.) *Beiträge zur Geschichte, Sprache und Kultur der Mandschuren und Sibe*. Wiesbaden: Harrassowitz, 145–155.

